

Кисельов І. О.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.

ЖЕРТВА УМИСНОГО ВБИВСТВА АБО ЗАМАХУ НА НЬОГО: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто та проаналізовано окремі специфічні риси жертви умисного вбивства або замаху. Визначено конкретні особливості статі, сімейного та соціального статусу, поведінки, що передувала вчиненню посягання. Розглянуто окремі віктимологічні особливості особи, яка стала жертвою умисного вбивства або замаху. Розроблено класифікацію типів віктимної поведінки жертви умисного вбивства.

***Ключові слова:** жертва злочину, умисне вбивство, насильницька злочинність, віктимна поведінка, жертва умисного вбивства або замаху.*

Постановка проблеми. Навіть з урахуванням останніх тенденцій у вітчизняній кримінологічній науці, ознайомлення та вивчення сучасних наукових праць, зокрема, дисертацій та монографій показує, що жертві злочину не приділено належної та навіть достатньої уваги. В той же час необхідно чітко усвідомлювати, що жертва злочину є одним із ключових елементів злочинного діяння. Очевидно, правдивість наведених вище слів можна простежити саме при дослідженні посягань на життя та здоров'я людини.

Якщо при аналізі інших кримінально караних дій можна казати, що злочинець приймає рішення стосовно об'єкта посягання без урахування особистості жертви, то для умисних вбивств (саме умисних) таке твердження не буде справедливим. Так, якщо особа намагається таємно викрасти речі з багажного відділення потяга, вона навряд чи замислюється – кому саме належить вантаж? Чи це валіза жінки, чи боксера, який при викритті не тільки здійме галас, але і зможе дати відсіч, та ще й затримати на місці вчинення злочину.

Погоджуємося – можна припустити, що професійний викрадач має інформацію про те, кому це належить, але явно не в такій мірі, як особа, яка намагається когось позбавити життя. Тут – все інакше. Навіть перебуваючи у стані сп'яніння, хоча б на підсвідомому рівні, злочинець все ж таки приймає остаточне рішення про посягання з урахуванням психічних, фізичних та інших якостей особи, яка йому протистоїть, а найчастіше він навіть знає точно, що можна і в якій мірі очікувати від жертви. Випадків, коли нападник явно не розрахував сили стосовно жертви намагаючись її вбити – не так і багато, а відомі найчастіше отримують резонанс у ЗМІ.

Таким чином, в умисних злочинах, які посягають на життя та здоров'я людини, можна чітко прослідкувати роль жертви у механізмі злочинної по-

ведінки, а крім того, стверджувати, що особа жертви злочину не менш важливий елемент, ніж особа злочинця, і прямо стосується кінцевого результату.

Аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Необхідно зазначити, що дослідження характерних особистісних рис осіб, які стали жертвою умисних посягань, спрямованих проти життя та здоров'я, не є занадто поширеними у кримінологічній літературі. Разом із тим комплексне дослідження певного виду насильницької злочинності фактично неможливе без врахування ролі жертви злочину та її взаємодії з особою злочинця, а тому зазначена проблематика так чи інакше досліджувалася у працях А.І. Аванесова, Ю. М. Антоняна, В.В. Василевича, М. Г. Вербенського, Б. М. Головкина, І. М. Даньшина, О.М. Джузи, А.І. Долгової, В.Ф. Захарова, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О.М. Костенка, Г. Л. Кригера, О.М. Литвака, С. А. Шалгунової та ін.

Водночас, на нашу думку, проблематика місця, ролі та значення жертви умисного вбивства в механізмі злочинної поведінки не вичерпується проведеними до сьогодні дослідженнями, а зміни, які відбуваються сьогодні у структурі умисних вбивств (збільшення кількості посягань з особливою жорстокістю, збільшення кількості осіб, які вчинюють вбивство повторно, збільшення кількості вбивств, які вчинюються у стані сп'яніння, тощо), лише актуалізують подальші дослідження у цьому напрямку.

Метою статті є висвітлення сучасних особливостей жертви умисного вбивства або замаху, розкриття системи специфічних особистісних соціально значущих ознак таких жертв умисного вбивства або замаху.

Виклад основного матеріалу. Перш за все слід зробити наголос на тому, що посередній рівень дослідження жертви злочину у вітчизняній кримінологічній літературі прямо пов'язаний із тим, що інформація про жертв злочинів хоча і збирається, проте далеко не в повному обсязі. Даних, які характеризують особу злочинця, фіксується набагато більше, ніж даних, які характеризують жертву злочину.

Повертаючись до проблеми жертви умисного вбивства або замаху, необхідно сказати, що за віковими межами більш за все стають жертвами особи, вік яких сягає з 22 до 45 років, тобто дорослі люди. За результатами отриманих нами даних, таких осіб більше ніж 65 %. Особи похилого віку рідше стають жертвами умисних вбивств та замахів на них, їх рівень сягає 19 %. Особи, які є малолітніми та неповнолітніми, не так часто стають жертвами вбивств.

Найбільшу кількість жертв від умисних вбивств складають чоловіки, цей показник доволі високий і сягає 71 %, в той час як жінки стають жертвами у 29 % випадків відповідно. Такий розподіл, на нашу думку, пояснюється тим, що на практиці значну частину складають вбивства, які вчиняються у «чоловічих компаніях», тим паче такий спосіб вирішення конфлікту як заподіяння смерті, притаманний більше чоловікам, ніж жінкам. Крім того, на нашу думку, чоловіки мають набагато більший шанс стати жертвою вбивства і через той факт, що майбутній злочинець може бути спровокований «чоловічою»

поведінкою. Тобто в тому випадку, коли жінка просто образиться та буде намагатися уникнути ескалації конфлікту, багато хто з чоловіків, особливо у стані сп'яніння, буде намагатися захистити свої інтереси та гідність за допомогою сили.

Для жінок показник у 29 % також не є низьким, однак найчастіше стають жертвою «побутового» вбивства або замаху на нього, а також інших вбивств, жінки похилого віку, які не можуть ні чинити опір, ні уникнути конфлікту.

Окрему цінність у кримінологічному аспекті становить з'ясування тієї поведінки потерпілого, в результаті якої і виник намір на позбавлення життя. Розпочати вважаємо за необхідне із того, що психічно здорова людина просто так не захоче нікого вбивати. Тому в будь-якому разі необхідно віднайти мотив вчиненого діяння, що, на жаль, доволі рідко робиться під час розслідування, а працівники, що збирають матеріали та проводять розслідування, найчастіше обмежуються тезою про «особисту неприязнь». Дійсна ж причина протизаконного насильства може критися навіть у дрібницях, які для особи-злочинця такими не здаються.

Проведене дослідження показало, що лише 11 % жертв намагалися уникнути для них вже очевидного (але не для винної особи!) конфлікту або його загострення. Лише у 23 % випадків поведінку жертв вбивства або замаху можна назвати нейтральною, тобто такою, яка ніяким чином не могла вплинути об'єктивно на подальші невідворотні наслідки. Але майже у 66 % випадків можна вести мову про те, що жертва так чи інакше спровокувала протизаконне насильство стосовно себе, яке врешті-решт закінчилося смертю жертви. Необхідно, на нашу думку, зауважити, що поняття «провокації» можна по-різному розцінювати залежно від того, хто є у ролі жертви, хто є злочинцем, та яка саме обстановка конфлікту.

Аналіз матеріалів кримінальних справ минулих років показує, що причини злочинів можуть бути найрізноманітнішими: від невинної образи і до бажання помсти.

Найбільш поширеним видом поведінки, яка провокує злочинця вчинити протизаконне насильство щодо жертви злочину є попередня сварка. Можна із впевненістю сказати, що приводом для посягання на життя у 78% проаналізованих нами випадків була саме сварка.

Досить поширеним різновидом провокаційної поведінки майбутньої жертви є спричинення образи особі, винній у вбивстві або замаху на нього. Спричинення образи може бути викликане як сваркою між жертвою та злочинцем, так і нетривалим контактом. Акцентуємо увагу саме на цій відмінності, адже якщо підходити до цього питання «прямолінійно», то можна дійти висновку, що в усіх випадках посягання на життя, коли мова йде про психічно здорових осіб, цьому передувала сварка між жертвою та злочинцем. Тим не менш, на нашу думку, спричинення образи слід виокремити тому, що під сваркою між жертвою та злочинцем ми розуміємо дії, які мають хоча б незначні часові межі. Сама ж образа може бути як результатом сварки (логіч-

ним завершенням), так і результатом проголошення жертвою одного двох слів у бік злочинця, і останній може навіть не відповідаючи розпочати посягання.

Окремим каталізатором злочинної поведінки з боку злочинця можуть бути і протиправні дії жертви. Слід наголосити, що тут маємо на увазі не випадки перевищення меж необхідної оборони чи схожі з ними, а випадки, коли майбутня жертва вчинює окремі дії (інколи поведінка жертви характеризується демонстративною бездіяльністю), що, по суті, не є значними і найчастіше не є злочинами або навіть правопорушеннями через їх малозначність. Характерним прикладом є випадок, коли нетвереза особа залицяється нахабним способом, наприклад, намагається торкнутися статевих органів, а у відповідь «отримує» раптово нанесений удар кухонним ножом в область серця, або випадки, коли у неблагополучних сім'ях родичі чинять систематичне насильство стосовно окремих членів, завдають образ, знушаються.

Наприклад, за вироком № 1-15/11 Нікопольського міськрайонного суду «...подсудимый Ц. 04.06.2010 г. около 18 часов 30 минут на кухне по месту своего жительства, из-за личных неприязненных отношений, возникших на семейно-бытовой почве, поссорился со своим родным дядей П. Ссора возникла из-за того, что П., находившийся в состоянии алкогольного опьянения, посчитал, что Ц. с целью порчи приобретенных им спиртных напитков подсыпал в них неизвестное ему вещество, при этом он словесно ругал Ц.

Примерно в 18 часов 40 минут П., желая убедиться в пригодности алкогольных напитков к употреблению, взял в руки кухонный нож, демонстрируя его Ц., угрожая отрезать ему мизинец на его правой руке и надавливая ножом на палец, заставил выпить из бутылки около 50 мл. водки... После ссоры у Ц., находившегося в состоянии алкогольного опьянения, на почве возникших личных неприязненных отношений, из чувства мести за оскорбления, угрозы и ранения кисти его руки, примерно в 18 часов 50 минут возник преступный умысел, направленный на умышленное убийство П., то есть на умышленное противоправное причинение смерти другому человеку....» [4].

У даному випадку не може бути й мови про будь-які суттєво пом'якшуючі вини обставини, однак очевидно, що жертва сама спровокувала злочин стосовно себе.

Вивчення матеріалів кримінальних справ показує, що в дійсності, посягання на життя жертви злочинцем на ґрунті протиправних дій жертви – дуже поширене явище. У даному випадку протиправні дії часто вчинюються і під час сварки жертви і злочинця, найчастіше як остання стадія конфлікту, наприклад – жінка наносить долонею удар в обличчя під час сварки, а чоловік у відповідь у стані емоційного збудження наносить декілька ударів по голові, що врешті-решт і призводить до смерті.

Важливою ознакою, яка характеризує жертву вбивства або замаху, є протидія злочинному посягання. Так, можна сказати, що майже у 41% проаналізованих випадків жертва злочину не чинила більш-менш реальний опір злочинцю, а тому скоїти вбивство було для винної особи не так складно. Ця

ознака свідчить перш за все про те, що більшість осіб до останнього «не вірять» у можливість своєї смерті від дій винної особи (що, до речі, пов'язано переважним чином із тим, що жертва і злочинець у 89% знайомі на доволі непоганому рівні), і сприймають конфлікт або як непорозуміння або як сварку із бійкою, але аж ніяк не вбивство.

Вважаємо, що така точка зору підтверджується тим, що раптовий напад на жертву було вчинено лише у 18% випадків, коли жертва не знала, що на її життя вчинюється посягання, при чому ці випадки досліджувалися окремо від тих, де жертва просто не чинила опору.

У 31% випадків можна сказати, що жертва злочину чинила активний опір злочинцю, але, на жаль, не змогла завадити вбивству. Лише для 10% випадків, за нашими підрахунками, жертві вдалося чинити такий опір, що злочин не відбувся (був лише замах на вбивство). Водночас слід обов'язково підкреслити, що вбивство у більшості випадків не відбулося не через те, що жертва подолала злочинця силою, а втекла з місця пригоди чи отримала допомогу від сторонніх, або змогла покликати на допомогу тощо. Це, на нашу думку, підтверджує той факт, що злочинець, навіть підсвідомо, ретельно оцінює жертву і до останнього не впевнившись у ймовірному результаті посягання не буде його вчиняти, а це черговий раз показує, яке вагоме місце посідає жертва злочину у протиправних посяганнях на життя людини.

Однією з основних ознак, яка дозволяє охарактеризувати жертву умисного вбивства або замаху – це стан жертви в момент вчинення злочину. Мається на увазі такі дані про особу жертви, які характеризують її здатність правильно оцінити обстановку, керувати своїми діями, стримуватися, а певною мірою і чинити належний опір, захищатися. Треба зазначити, що у 36% випадків жертва умисного вбивства або замаху була тверезою на момент посягання, в той час як 62% жертв перебували у стані сп'яніння. Таким чином, вважаємо, що перебування у стані сп'яніння збільшує імовірність при збігу інших чинників стати жертвою вбивства або замаху. Це пов'язано передусім із тим, що особа, перебуваючи у стані сп'яніння, «не промовчить», коли це може бути необхідним, не зможе чинити опір на рівні із тверезим, такі особи доходять до стану сп'яніння у відповідних компаніях – де й може бути ймовірний злочинець, не стане уникати конфлікту, а буде бажати «розібратися» тощо.

Не можна оминати увагою і характер зв'язку злочинця з жертвою. Як вже зазначалося, у 89% випадків, останні хоча б не досить добре, але знайомі між собою. Серед досліджуваної категорії випадків, у 26% жертви умисних вбивств – родичі злочинця, у 27% – близькі друзі або співмешканці, тобто особи, які дуже гарно знають злочинця. Для 36% випадків характерною є наявність попереднього знайомства між жертвою та злочинцем, при якому названі учасники конфлікту точно знали один одного, та навіть деякі відомості про один одного. Лише 11% вбивств, за отриманими нами даними, вчинюють злочинці щодо зовсім незнайомої особи – жертви, тобто такої, з якою вони раптово або випадково зустрілися.

Важливою інформацією, яка дозволяє конкретизувати деякі ознаки жер-

тви умисного вбивства або замаху стосовно злочинця, є наявність у близьких жертві осіб (батьків, дітей, знайомих інших родичів) відомостей про проблеми у стосунках або наявність особистої неприязні. Отримані у ході дослідження дані, дозволяють нам певною мірою зробити висновок про те, що у 48% випадків у родичів чи близьких жертві осіб не було інформації та підстав побоюватися вчинення вбивства чи замаху щодо жертви, тобто вони фактично були «здивовані» фактом вбивства або замаху. Серед таких випадків більшу частину складають ті, де жертва та злочинець були або взагалі не знайомі, або лише трохи знали один одного. У свою чергу, у 24% випадків аналіз матеріалів кримінальних справ минулих років показує, що близькі до жертви особи явно могли (та очевидно повинні були) здогадатися про підвищену віктимінсть жертви умисного вбивства або замаху на нього. Такий висновок зроблено, передусім, на підставі даних, які містяться у відомостях про допит свідків по розглядуваній категорії кримінальних справ, де часто зазначається, що між жертвою та злочинцем «постійно виникали сварки», вони «систематично дралися» тощо.

Більш того, якщо у 24% можна дійти висновку, що близькі до жертви особи були здатні або повинні були здогадатися та потенційно могли передбачити можливість посягання на жертву, то у 27% випадків близькі родичі прямо свідчили про те, що достовірно знали про наявність небезпеки, тобто така небезпека реально існувала. Наприклад, батьками або дітьми часто зазначалося, що чоловік «бив дружину», «не піклувався про сім'ю та сварився через це з дружиною» тощо.

Таким чином, можемо констатувати, що більш ніж у 50% випадків сторонні особи мали відомості про можливість майбутнього посягання на жертву. Водночас необхідно враховувати, що така інформація навіть при її повному усвідомленні не дає підстави вважати, що винна особа в майбутньому скоїть саме вбивство або замах на нього, а не, наприклад, черговий раз спричинить побої або завдасть середньої тяжкості тілесне ушкодження. Тим не менш вважаємо, що з точки зору запобігання, в тому числі і злочинам, які посягають не лише на життя, а й на здоров'я людини, така інформація вбачається вельми корисною, і цей факт необхідно враховувати при плануванні та проведенні запобіжних заходів.

Наведені вище ознаки, що характеризують жертву умисного вбивства чи замаху на нього, дають можливість провести класифікацію таких осіб та залежно від певних ознак та особливостей віктимної поведінки виокремити конкретні типи. Слід зазначити, що у науковій літературі існують різноманітні точки зору стосовно конкретних типів жертв насильницьких злочинів та умисних вбивств. Крім того, на нашу думку, необхідно звернути увагу і на те, що сама типологія та дольова частка (у відсотковому відношенні) виокремлюється науковцями на підставі аналізу емпіричних даних, які, зрозуміло, певною мірою різняться.

Так, наприклад, на думку колективу російських вчених під керівництвом В.М. Бурлакова, В.П. Сальникова, у межах криміногенної ситуації поведінка

жертви може бути оцінена як: а) негативна, тобто така, що провокує злочин або створює для нього об'єктивно сприятливу ситуацію (форми провокації різні: від фізичного чи психічного насилля стосовно злочинця чи його близьких до їх образи, проявів неповаги до громадського порядку та загальновизнаних норм моралі); б) позитивна, що проявляється у протидії злочинцеві, у виконанні громадського обов'язку тощо; в) нейтральна, що не сприяла вчиненню злочину [7, с. 157].

А.Ф. Зелінським свого часу було запропоновано класифікувати віктимну поведінку жертв за характером на: а) конфліктну, коли потерпілий створює конфліктну ситуацію чи бере активну участь у конфлікті, що виник (є ініціатором бійки або вступає в бійку на боці однієї зі сторін). Особливими різновидами такої поведінки є необхідна оборона, затримання злочинця та правозахисна активність; б) провокаційну (демонстрування багатства, екстравагантна зовнішність, неправильна поведінка жінки, що створює враження про її доступність, тощо); в) легковажну (довірливість і наївність неповнолітніх та інших осіб, які неспроможні протистояти нападникові, створення аварійних ситуацій на шляхах пішоходами й водіями тощо) [6, с. 82–83]. У свою чергу, С.А. Шалгунова визначає чотири типи поведінки злочинця і потерпілого: 1) агресивно-захисний (21%); 2) спонтанно-ситуативний (24%); 3) планомірно-провокаційний (6%); 4) планомірно-спонтанний (49%) [8, с. 384].

Проведене нами дослідження дає можливість систематизувати найбільш поширені типи віктимної поведінки жертви умисного вбивства або замаху та її зв'язок із злочинцем таким чином: а) нейтральна (стає жертвою в силу обставин, яки склалися, в тому числі випадково); б) провокуюча (активно сприяє розпочатому, або сама розпочинає та підтримує конфлікт, бере безпосередню участь у його ескалації); в) агресивно-захисна (не провокує конфлікт, намагається його припинити, але агресивні захисні дії призводять до ексцесу у вигляді посягання на життя); г) пасивно-захисна (намагається уникнути конфлікту ненасильницьким способом, шукає «відступні» шляхи, але все одно стає жертвою).

Коротко розкриваючи особливості жертви того чи іншого типу, вважаємо за необхідне навести конкретні приклади такої поведінки та самого конфлікту, щоб більш яскраво та зрозуміло визначити «внесок» жертви в подальше посягання.

Під нейтральну поведінку жертви умисного вбивства або замаху, за нашими даними, підпадає приблизно чверть усіх посягань, а якщо більш точно – 23% випадків. Ознака «нейтральності» в даному випадку може означати широке коло ймовірної активності чи діяльності (може і бездіяльності) потерпілої особи. Нами до нейтральної віднесено поведінку, яка наявна і при раптовому нападі, коли жертва майже не вчинює будь-яких конкретних дій провокативного характеру, а є такою в силу інших обставин (наприклад, наявності у злочинця інформації про матеріальні цінності жертви тощо), або в тих випадках, коли жертва випадково опинилася в певному місці та стала учасником конфлікту не з власної волі.

Так, С., засуджений Білозерським районним судом Херсонської області, вчинив злочини передбачені п. 6 ч. 2 ст. 115 та ч. 4 ст. 187 КК України при таких обставинах: «...15 октября 2011 года, около 03.00 час. С., находясь в состоянии алкогольного опьянения, преследуя корыстный умысел, направленный на незаконное завладение чужим имуществом, с целью обращения его в свою пользу, сняв оконную раму, проник в дом, где умышленно, открыто, совершил разбойное нападение на владельца указанного дома Д., совмещенное с насилием, опасным для жизни и здоровья потерпевшего.

В ходе совершения разбойного нападения С., преследуя прямой умысел, направленный на противоправное лишение жизни Д., из корыстных побуждений, осознавая общественно опасный характер своих действий, предусматривая их общественно опасные последствия и желая их наступления, нанес Д. два удара кулаком в лицо, около пяти ударов в область грудной клетки и шеи металлической кочергой, а также один удар металлической кочергой в область головы...» [2].

Характерним прикладом провокуючої поведінки є така поведінка жертви умисного вбивства або замаху, якою остання явно спонукала злочинця на посягання. Так, вироком Антрацитовського міськрайонного суду Луганської області від 25.01.2011 № 1202-1-49/2011 засуджено громадянку К. за вчинення умисного вбивства. Злочин було вчинено при таких обставинах: «...3 августа 2010 года примерно в 21 час. К., будучи в состоянии алкогольного опьянения, совместно с Т., пришли во двор дома № 70 улицы Петровского г. Антрацит, где познакомились с М. и стали совместно распивать спиртные напитки. К. и Т. пригласили М. по месту своего жительства. Находясь в квартире по указанному адресу К., Т. и М. стали распивать спиртные напитки. В ходе распития спиртных напитков М. стал приставать к К., трогал руками ее ягодицы и половые органы, затем по требованию К. и Т. он прекратил указанные действия. При этом у К. на почве сложившейся личной неприязни, ввиду указанных действий М., а также по причине пребывания в состоянии алкогольного опьянения, возник преступный умысел, направленный на совершение умышленного убийства М. Реализуя этот преступный умысел, К. взяла имевшийся в комнате кухонный нож и умышленно нанесла один удар в область нахождения жизненно важных органов...» [1].

Більш глибокий аналіз дій жертви та злочинця, а також самої ситуації злочину дає підстави розділити провокуючу поведінку на:

а) агресивно-провокуючу (випадки, коли жертва протизаконним насильством, образами або іншим активним, грубим способом викликає бажання здійснити щодо неї посягання);

б) пасивно-провокуючу (випадки, коли жертва з необережності, або ненавмисно, або сама того не розуміючи викликає бажання здійснити щодо себе посягання з боку злочинця).

Агресивно-захисна поведінка жертви умисного вбивства є не досить поширеною серед усіх проаналізованих нами випадків, однак можна без ускладнень відшукати характерні приклади такої у судовій практиці. Так, ви-

роком Ширяївського районного суду Одеської області від 29.03.2011 № 1-25/11 засуджено В. за ч. 1 ст. 115 КК України. Злочин було вчинено при таких обставинах: «...23 августа 2008 года около 23.00 часов подсудимый В., после совместного распития спиртных напитков с Г., имея умысел на тайное похищение чужого имущества, на конной повозке, принадлежащей В., подъехали к колодцу, который расположен в долине с. Карабаново Фрунзовского района Одесской области, примерно в 36 метрах от домовладения П., где пытались совершить кражу металлического желоба весом 132 кг, однако не успели довести свой преступный умысел до конца по независящим от них причинам, так как были замечены П., который подошёл к колодцу.

В ходе внезапно возникших неприязненных отношений между П. и В. началась ссора, в результате которой П. нанес один удар металлической трубой в область головы В. и начал убегать от него в сторону своего дома.

В. догнал последнего и в ходе возникшей драки, выхватил из рук П. металлическую трубу и умышлено нанес один первичный удар по голове в область лица последнего, от которого тот упал на землю, а В., имея умысел на противоправное лишение жизни П., стал наносить многочисленные удары металлической трубой по голове лежащего на земле П., причинив ему телесные повреждения. От полученных телесных повреждений потерпевший скончался на месте происшествия» [5].

Пасивно-захисна поведінка наявна приблизно у 10–11% випадків, і є більш поширеною у порівнянні з агресивною. Така особливість зумовлена тим, що потенційні жертви безпосередньо перед ескалацією вже очевидного конфлікту найчастіше не можуть чинити силовий опір злочинцеві, адже злочинець хоча б підсвідомо «ставить» на місце жертви переважним чином ту особу, щодо якої у нього є реальна впевненість в успішності посягання. Так, вироком Заводського районного суду міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 11.02.2011 № 1-68/11 засуджено Г. за ч. 1 ст. 15 ч. 1 ст. 115 КК України. Злочин було вчинено при таких обставинах: «...04 декабря 2009 года примерно в 14.30 часов, Г., находясь во дворе домовладения, в ходе ссоры с Д., возникшей на почве ревности и личных неприязненных отношений, имея умысел, направленный на противоправное причинение смерти.

Допитаний Г. пояснил, що: «...04.12.2009 года утром, точного времени не помнит, он созвонился с Д., которая сказала, что идет домой, чтобы покормить собак. Он также направился к дому, где застал Д. вместе с дочерью, которые не хотели его впускать в дом, что его разозлило. Он выбил дверь и в доме у них возник конфликт, после чего Д. выбежала на улицу и стала кричать, и он, чтобы она не кричала, догнал её и приставил нож к горлу, говоря ей, что убьет её.

Требовал чтобы она прекратила кричать. Д. успокоилась и стала просить его отдать ей нож, на что он согласился и передал ей нож, который ранее он приставил к её горлу. Д., получив от него нож, выбросила его через ограду и стала выбегать из двора, что его очень разозлило, и он, догнав её схватил нож. Что было дальше не помнит. Убивать Д. он не хотел...» [3].

Висновки. Підбиваючи підсумки, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що дослідження особистісних соціально значущих рис жертви умисного вбивства або замаху має важливе значення. Проведений нами аналіз показує, що у механізмі злочинної поведінки діяльність жертви не є другорядною, а в окремих випадках, які останнім часом набули значного поширення, є навіть провідною, і через це сама жертва фактично провокує умисне посягання щодо себе. Проведене дослідження особистісних соціально значущих рис жертви умисного вбивства дозволяє, з урахуванням отриманих результатів, удосконалити систему заходів запобігання в цій сфері як на індивідуальному, так і на загальному рівнях.

Бібліографічні посилання

1. Вирок Антрацитовського міськрайонного суду Луганської області від 25.01.2011 року № 1202-1-49/2011.
2. Вирок Білозерського районного суду Херсонської області від 13.02.2011 року № 1/2102/76/2012.
3. Вирок Заводського районного суду міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 11.02.2011 року № 1-68/11.
4. Вирок Нікопольського міськрайонного суду від 28.01.2011 року № 1-15/11.
5. Вирок Ширяївського районного суду Одеської області від 29.03.2011 року № 1-25/11.
6. *Зелінський А. Ф.* Кримінологія : навч. посібник / Зелінський А. Ф. – Х., 2000.
7. Кримінологія : учебник для юрид. вузов / под ред. В. Н. Бурлакова, В. П. Сальникова. – СПб., 1998.
8. *Шалгунова С.А.* Особа насильницького злочинця: вітчизняний та зарубіжний досвід вивчення : монографія / С. А. Шалгунова. – Дніпропетровськ, 2011.

Киселев И. А. Жертва умышленного убийства или покушения на него: криминологический анализ. Рассмотрены и проанализированы отдельные специфические черты жертвы умышленного убийства или покушения. Определены конкретные особенности пола, семейного и социального статуса, поведения, предшествовавшего совершению посягательства. Рассмотрены отдельные виктимологические особенности личности, ставшей жертвой умышленного убийства или покушения. Разработана классификация типов виктимного поведения жертвы умышленного убийства.

Ключевые слова: *жертва преступления, умышленное убийство, насильственная преступность, виктимное поведение, жертва умышленного убийства или покушения.*

Kiselyov I. O. Victims of homicides or attempted him: criminological analysis. This article is devoted criminological analysis of the role of murder victim or assassinate him. The paper discusses and analyzes some specific features of victims of murder or assassination. Identify specific characteristics of sex, marital and social status, behavior that preceded the commission of assault. The author reveals features of the mechanism in the behavior of the victim of the crime.

We consider some features victimological person who was the victim of murder or assassination. The article examines types of victim behavior victims of murder. The classification of types of victim behavior victims of murder. Classification is designed with the serious investigation and litigation, justified by concrete examples.

Substantiates the view that the study of socially important personality traits victim of murder or assassination is essential. Our analysis shows that the mechanism of criminal behavior, activities victim is a minor, and in some cases, have recently gained significant spread is even

leading, and because of this, she is actually the victim deliberately provokes attacks itself.

The study of personality socially important traits murder victim can, in light of the results of measures to improve prevention in this area at both the individual and the general level.

Keywords: *victim of the crime murder, violent crime, victim behavior, victim of murder or attempted.*

Надійшла до редакції 09.09.2014

Обушенко О. М.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.13

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА КПК УКРАЇНИ

Статтю присвячено постановці та розв'язанню окремих теоретичних та практичних питань щодо затримання особи у кримінальному судочинстві України.

Ключові слова: *кримінальне судочинство, затримання, законне затримання, досудове розслідування.*

Постановка проблеми. Важливу роль у боротьбі зі злочинністю відіграє практика використання і застосування кримінального процесуального законодавства, його норм та інститутів. До їх числа належить і затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Дії, спрямовані на затримання злочинця, є суспільно корисними, оскільки запобігають вчиненню нових кримінальних правопорушень і разом із тим забезпечують здійснення стосовно нього справедливого правосуддя. Такі дії є правом громадян і обов'язком уповноважених службових осіб правоохоронних органів.

Питання затримання особи, що вчинила злочин, має надзвичайно актуальне значення у зв'язку з прийняттям Верховною Радою 13 квітня 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1]. Тому особливого значення набуває дослідження цього інституту безпосередньо у процесі запобігання, припинення і розслідування кримінальних правопорушень, а також оптимізація позиції громадян і уповноважених службових осіб щодо зазначеного інституту законодавства і практики його застосування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У наукових працях Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, В.Д. Берназа, В.К. Лисиченка, Д.Є. Лук'янчикова, В.Т. Малярєнка, М.І. Мельника, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, С.М. Стахівського, В.М. Тертишника, В.П. Шибіка, М.Є. Шуміла та інших вчених розглянуто різні аспекти проблеми затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину.

Метою дослідження у рамках цієї наукової статті є постановка та